
«Guerau de Liost i el lèxic del Montseny»

Una primera publicació del dietari de Marià Manent de l'any 1938

ARNAU VIVES PIÑAS

Universitat de Barcelona

arnau.vives.pi@gmail.com

Resum: Aquest treball analitza la història editorial de «Guerau de Liost i el lèxic del Montseny», que Marià Manent va publicar en tres ocasions entre 1938 i 1973, i que prové d'entrades del seu dietari de 1937. Se'n ressalta el valor crític i geopoètic i s'estudia com una mostra de la singularitat de *Montseny (Zodiàc d'un paisatge)* (1948).

Paraules clau: Marià Manent, dietari, memorialística, geografia literària.

«Guerau de Liost i el lèxic del Montseny» [Guerau de Liost and the lexicon of Montseny] A first publication of the diary by Marià Manent of the year 1938

Abstract: This article analyzes the history of the editions of «Guerau de Liost i el lèxic del Montseny». From his diary of 1937, Marià Manent published this text three times between 1938 and 1973. Studied for its critical and geopoetical value, Manent's text reveals the significance of *Montseny (Zodiàc d'un paisatge)* (1948).

Keywords: Marià Manent, diary, memoir, literary places.

Introducció. El dietari de Marià Manent. Context i escriptura

Marià Manent (1898-1989) és conegut com a poeta, traductor i també i especialment per la seva obra de memorialista. Va publicar quatre antologies del seu dietari entre els anys 1948 i 1982 –per ordre de publicació, *Montseny (Zodiàc d'un paisatge)* (1948), *A flor d'oblit* (1968), *El vel de Maia* (1975) i *L'aroma d'arç* (1982)–, entre altres publicacions secundàries. El dietari original, un document extens i divers, es conserva en molt bon estat a l'arxiu de la família Manent. Consta d'una setantena de quaderns i llibretes, el document principal, de format divers, la majoria de butxaca, que es poden agrupar en tres grups per raó de la data d'escriptura: del 20 de juliol de 1914 al febrer de 1926; del 19 de gener de 1937 al 1948, i de 1960 al 18 de setembre del 1987. A més, s'han localitzat alguns fulls solts entre els papers del poeta. I amb tot això, l'escriptura de cada període no és contínua, hi ha salts i llacunes de mesos, i la freqüència i el gruix de les notes oscil·len segons l'època –sovint s'adapta al format de la pàgina. Segons la biografia del poeta escrita per Albert Manent, el dietari publicat representa entorn d'un vint per cent de l'original.

De manera general, però, i malgrat les interferències, es pot dir que el dietari abraça seixanta anys d'anotacions; en aquest sentit és un diari canònic (tal com ho expressa

BOU 1993, p. 112-117). Manent va utilitzar el terme *dietari*, i no *diari*, en cada volum, com a *Montseny (Zodiàc d'un paisatge)* i *El vel de Maia*, els més compactes cronològicament –d'ara endavant, els denominarem MZP i EVM respectivament. En canvi, *A flor d'oblit* i *L'aroma d'arç* són un *dietari dispers*, al·ludint la dispersió cronològica de l'aplec, és a dir, indicant que són una antologia temporalment fragmentària. L'escriptura discontinua d'un dietari correspon a la seva incoherència textual i a la seva inconsistència com a obra acabada, per això Manent en digué *dietari dispers*, tal com explica al pròleg d'*A flor d'oblit*. La unitat de tot dietari s'assumeix no per la seva indivisibilitat, sinó per la forma final que en dona el diarista. És a dir, s'accepta com a definitiu un text que és intrínsecament obert, que només respon a la juxtaposició d'anotacions ajustades a un calendari que n'imposa el ritme. I és així perquè l'autor li dona categoria d'obra en publicar-lo i l'integra al seu corpus. Però com explica Blanchot (1996), aquesta correspondència no és més que una convenció vulnerable per les intermitències de l'atenció, que contagia el text d'una temporalitat relativa.¹

Des d'aquest punt de vista, podem dir que Manent va donar a conèixer el seu dietari, un document extens i dilatat en el temps, més divers i complex que les versions publicades, en la forma de les quatre antologies que hem citat, que responen a circumstàncies, objectius i temps diferents, amb una unitat i un sentit literari particular i autònom en cada cas, és a dir, amb una construcció literària pròpia. Avui també coneixem una versió del text ordenada cronològicament, la darrera edició del dietari (MANENT 2000), que fon les tres antologies de 1968, 1975 i 1982, a cura de S. Abrams. Permet la lectura global del dietari publicat en una continuïtat que s'aproxima a la materialitat de l'original i a la seva coherència temporal alhora que difumina la unitat i el sentit propi de cada antologia.

Abans d'aquestes quatre antologies, això no obstant, Manent ja havia donat a conèixer alguns fragments del dietari. En aquest article parlarem d'una d'aquestes notes, escrita i publicada el 1938 i que va servir de base per fornir la primera de totes les antologies, MZP. Recull anotacions del dietari escrit durant la Guerra Civil, compreses entre el 20 de gener de 1937 i el 26 de desembre de 1938 –EVM, que també abraça el mateix temps però més extensament, ho fa entre el 19 de gener de 1937 i el 15 de febrer de 1939. Ens centrarem en MZP i deixarem de banda EVM, tot i que hi farem

1. «Els fulls de dietari aplegats en aquest llibre són, certament, molt dispersos. En part, perquè provenen d'una tria, i també perquè, originàriament, el dietari ha anat formant-se d'una manera irregular, amb grans llacunes, amb trencaments no pas de dies, sinó de mesos i d'anys» (MANENT 1968, p. 20). En paraules de Muñoz Millanes, «el calendario no es sino la matriz aparente o virtual del texto diarístico» (MUÑOZ MILLANES 1996, p. 143). Precisament, com a traductor i antòleg d'una versió en castellà del dietari de Manent, *Diario disperso*, Muñoz Millanes dona fe del caràcter parcial i fragmentari del gènere, «no sólo se prestan a los cortes del lector hedonista, sino también a los de los antólogos, a quienes conceden un margen máximo de libertad que afecta al autor mismo, el cual siempre queda bajo la sospecha de omisión, ya que el aspecto incompleto de lo publicado parece remitir a un resto que viene a ser, sin embargo, indecible. Y esta disponibilidad a la eliminación se debe a que la unidad de las anotaciones en que se articulan los diarios no es más que aparente» (ibidem, p. 139).

alguna referència quan sigui rellevant. Les notes del dietari escrit durant la Guerra Civil constitueixen un conjunt especial dins el manuscrit per dues raons: perquè són el dietari d'un període d'excepció significatiu, la Guerra Civil, en la biografia personal i literària del poeta, i perquè són la represa del dietari després d'una interrupció d'una mica més de deu anys. Des del punt de vista de la publicació, també són singulars perquè van fornir a la vegada dues publicacions diferents i força separades en el temps, MZP i EVM.

Malgrat que al pròleg d'EVM Manent explica que recull pràcticament la totalitat de les anotacions dels anys de la guerra civil –1937-1939 (el 1936 pertany a una de les llacunes)–, la lectura de l'original demostra que MZP i EVM són molt diferents respecte d'aquest, ja que el primer és una tria molt parcial, més seleccionada i més intervinguda. A totes dues versions, l'afirmació que Manent no va modificar els textos és certa en el sentit que no hi detectem reescriptures globals,² ni ampliacions del text, però sí un procés conscient i rigorós de selecció i ordenació del contingut a favor d'uns criteris concrets, que responen a una doble gènesi, pel que fa a l'escriptura i pel que afecta a la publicació.³

El dietari ha estat definit com un relat retrospectiu en prosa de la pròpia existència, en què el subjecte es concentra en la seva individualitat i la història de la seva personalitat (LEJEUNE 1994, p. 50).⁴ És a dir, es tracta d'un tipus de narració que fa emergir principalment informacions extraliteràries i alhora és un producte eminentment literari, en un imbricat pacte metaficcional. Així, es tracta d'un tipus de text que bascula a priori entre la confessió íntima o l'escriptura terapèutica i la ficcionalització de la realitat immediata. S'ha explicat que la naturalesa originalment documental del dietari fa que no es pugui considerar una «obra literària» estrictament. És a dir, que l'origen referencial i privat del text fa que no pertanyi a la comunicació, la qual cosa convertiria el dietari convencional en no-literatura, tenint en compte que els trets intrínsecs d'aquesta són la intersubjectivitat i la ficcionalitat (PICARD 1981, p. 115-122). No obstant això, des del segle XIX ha estat un gènere literari canònic, un canvi de percepció atribuït al creixent interès pel document biogràfic, a l'interès per l'estructura i a l'au-

2. A AFO també declara: «Puc assegurar que dono els textos d'aquest breu volum tal com van redactar-se originàriament, sense més reelaboració que les lleus alteracions estilístiques indispensables en unes anotacions la majoria de les quals foren escrites ja fa trenta o quaranta anys» (MANENT 1968, p. 21-22).

3. Al pròleg d'EVM explica les resistències literàries i morals que havia hagut de meditar per publicar el dietari, com a AFO: «Potser, equivocant-me, he consentit a donar a les meves notes una destinació que no era la prevista. “En ces choses qu'on peut ‘parler’ ou encore écrire pour soi –deia Ramuz, el 21 de novembre de 1918 [...]– je me demande s'il convient vraiment de les publier. Il faudrait les faire passer autrement dans son travail. Le pourrai-je?» (MANENT 1968, p. 21).

4. Els teòrics del gènere han descrit el dietari com una relació subjecta a les lleis del calendari i centrada en la realitat (però impregnada de subjectivitat i, per tant, d'una certa fabricació), que narra una història no retrospectiva (a diferència d'altres formes de la literatura del jo), però en la qual existeix una bretxa entre l'esdeveniment i el moment d'escriptura. És un text en què l'escriptor s'adreça a si mateix, però que no impedeix que altres hi interfereixin, llegint-lo o publicant-lo, però per aquesta qualitat precisament passa a tenir una vocació pública (PACHET 2015, p. 125-126).

toconsciència lingüística del text i, per tant, l'expressió d'un subjecte que organitza la realitat, condició bàsica de tota escriptura ficcional. Aquest canvi de percepció vers la literatura autobiogràfica en general reconeix el seu caràcter testimonial o confessional com una mostra de comunicació. També n'explica la ficcionalitat per la intervenció selectiva i interessada de l'autor,⁵ per ser una escriptura del present o de retrospecció dèbil, escrita sota la impressió de l'actualitat, sense interiorització. Com diu Manent, un «testimoni directe», que no té el perill de la idealització per l'inevitable pas dels anys i «l'erosió de la memòria».

Per a Picard, la percepció del document canvia a mesura que el focus d'interès d'aquests textos (dels estrictament privats fins als escrits pensant en la publicació), pel públic i pels autors, passa de l'aspecte documental a l'escriptura, fins al punt que el diari s'ha convertit en un tipus d'escriptura al servei de la ficció i no al de la realitat, en una narració en què la veu és un personatge i el text esdevé comunicació estètica, moment en què esdevé literari i les seves característiques formals (fragmentarisme i fórmules breus, incoherència textual, manca d'acció o multiplicitat temàtica i estilística) es fixen, es canonitzen com a procediments literaris controlats per l'autor.

L'adquisició de publicitat d'un text inicialment privat com és un dietari és la raó per què es carrega simbòlicament de literarietat. Això acompanya un canvi de mentalitat respecte a la naturalesa inicial del text, que implica l'entrada d'un nou element, essencial de la literatura, que el dietari convencional originalment no preveia, el públic. Si un dietari, des del punt de vista del text privat, ja presenta una complexa relació del dietarista, amb consciència de la seva identitat, el personatge que genera, narrador i narratori, i la seva veritable personalitat, el dietari *públic* afegeix a l'equació l'interès en l'autoimatge literària, és a dir, la figura autorial. Precisament aquesta és la que més intervé en la literaturització i el revestiment de publicitat que l'escriptor dona al dietari privat quan decideix fer-lo públic. La figura autorial vetlla per la seva imatge en relació amb la seva obra, i projecta estratègies de comunicació i legitimació per a l'encaix del lector en el marc de la narració, és a dir, defineix els límits del pacte autobiogràfic tal com el va definir Lejeune, de com cal entendre el dietari.

La publicació d'un text inicialment privat, com els dietaris de Manent,⁶ implica aquest canvi de concepció sobre els límits del text. El que havia de servir a Manent com a crònica personal, d'ús privat i familiar, tal com explicava, ultrapassa el caràcter

5. R. Barthes planteja si «le Journal ne peut-il être précisément considéré et pratiqué comme cette forme qui exprime essentiellement l'inessentiel du monde, le monde comme inessentiel?» (BARTHES 1984, p. 411), és a dir, es fixa en les contingències, els detalls, l'absorció de l'instant.

6. Com explica al pròleg, «hi ha llibres que, si es vol evitar la gairebé segura perplexitat del lector, exigeixen una explicació prèvia. Aquest, indubtablement, n'és un. I no pas perquè s'hagi escrit sense ni la més vaga intenció de publicar-lo (són bastants els llibres que comparteixen aquesta circumstància), sinó pel fet de la seva estructura ambigua, que implica la juxtaposició contínua d'elements contrastats, el paradoxal contrapunt entre la més exquisida pau geòrgica i les crispacions i angúnies d'una revolució i d'una guerra» (MANENT 1975, p. 9).

íntim i es converteix en un document públic. La seva publicació implica una formulació literària, revela un procés editorial de preparació i de control que indica un canvi de percepció del material original, posa en joc estratègies de comunicació, selecció i retòrica, i, com veurem, recursos teòrics que en justifiquen el model literari, un seguit d'estratègies de legitimació, en conjunt, orientades a la presentació i la recepció de l'obra.

El gènere diarístic sembla perseguit pel prejudici dels seus teòrics pel qual la seva canonització hauria distorsionat i desnaturalitzat el caràcter confessional de l'escriptura. El dietari hauria perdut l'estatus d'honestat en subvertir la seva funció privada, i per això ha anat acompanyat de valoracions negatives que qualificaven de narcisista una pràctica que s'allunyaria en tots els aspectes de la literària (com ara per la seva no-forma), que en conseqüència és difícil de codificar, i que en fer-ho es perverteixen els fonaments d'allò que era més rellevant d'aquesta textos, la *sinceritat*.

AUGER (2017) fa una valoració crítica d'aquesta recepció problemàtica del gènere i localitza prejudicis que atribueix, més que a limitacions del gènere en si, a dificultats metodològiques per descriure'l. Auger observa, sobretot, la inevitable confusió entre pràctica i gènere, que afecta especialment la literatura del jo. Per a l'autor, la pràctica diarística només es pot entendre en el seu context sociohistòric, mentre que el gènere només es pot entendre dins la literatura com a sistema, que funciona per altres codis. Com a resultat, la pràctica té una història més llarga i diferent a la del gènere, i els seus representants no són els mateixos (els manuscrits en el primer cas i els textos publicats en el segon). Un cop publicat, un escrit personal es troba a cavall entre dos períodes, el de la redacció i el de la publicació (que també pot ser mínim). Els textos publicats només revelen parcialment, doncs, la naturalesa de la pràctica de l'escriptura, però són, en canvi, dignes representants del gènere (AUGER 2017, p. 14).

L'autor relativitza la paradoxa que el dietari privat publicat sigui una anomalia, llavors, en el sentit que l'existència d'una pràctica d'escriptura testifica la possibilitat d'assolir l'estatus de literari. La qualitat privada seria part d'un moment del text, i considerar que la seva publicació implica desnaturalitzar-lo seria negar les seves qualitats de text escrit. Al contrari, per tant, és la publicació allò que permet a la pràctica privada constituir-se com a gènere literari, és aquesta transició allò que integra el text en les pràctiques editorials i crítiques i que, sobretot, permet que hi hagi un públic lector.

Malgrat això, la crítica ha seguit afavorint la interpretació referencial o biogràfica (que elabora un retrat del diarista) en detriment de la valoració literària o textual en els escrits autobiogràfics, però Auger posa l'èmfasi en la possibilitat d'una lectura en clau de ficció del text diarístic, en la qual la disputa sobre la sinceritat perd força. Didier (1976, p. 116-117) ja havia assenyalat que l'escriptura d'un dietari és doblement no-sincera, perquè el jo és alhora subjecte i objecte. L'enfocament narcisista seria inseparable de la ficció, en definitiva, i no pas pervers, perquè el dietari no pot deixar mai de ser una transposició narrada de l'experiència, i per tant una narració, per mínima que

sigui. I en aquest mateix sentit, el diarista seria una figura textualitzada atrapada en una sèrie de mediacions, com són l'escriptura, l'edició, i la lectura.

Hi ha tot d'aspectes essencials del dietari publicat de Manent, com el títol i les idees que hi ha darrere de cada antologia, que tenen a veure amb la seva ideació o formulació literària, com és la forma de l'obra, l'organització textual i el títol que Manent va donar a un conjunt de notes que en l'original són un continuïum sense les mateixes unitats de sentit. Publicar una sèrie d'anotacions discontinües implica subvertir el prejudici tradicional que privilegia l'obra entesa com a producte acabat en detriment de l'escriptura com a pura pràctica (MUÑOZ MILLANES 1988, p. 29). Com que no parlem d'un text indivisible, un dietari es presta a ser editat incomplet segons diferents criteris (vegeu ABRAMS 2000), cosa que queda reflectida en la tria de l'aplec o dels títols, sense que el text se'n ressentí, com és el cas. En aquest cas, al llarg de la història de les quatre antologies hi ha un seguit d'entrades recurrents que tenen un paper en la construcció del dietari com a obra pública. Tot seguit farem atenció a un grup de notes que estan a l'origen de MZP, que parlen d'un moment concret del dietari i d'unes idees estètiques rellevants per la poesia de Manent i per la ideació literària del dietari.

L'epíleg de Montseny (*Zodiàc d'un paisatge*): una reescriptura del dietari

MZP inclou un epíleg titulat «Guerau de Liost i el lèxic del Montseny» (1948, p. 71-74). Es tracta d'una narració en record de l'amic i mestre poeta, mort l'any 1933, la seva poètica i la seva relació amb la topografia del Montseny. No és estrany trobar un epíleg dedicat a Bofill i Mates, tenint en compte les aparicions reiterades de la «muntanya ametista» al dietari –sobretot de la Guerra Civil, que Manent va passar a Viladrau–, les diverses notes que registren visites a Can Rosquelles (vegeu, per ex., 14/15-5-1937, 1975, p. 75), residència de Bofill i Mates, i l'amistat literària que els havia unit (vegeu 5-8-1924, 1968, p. 71-72). Segons A. Manent, l'amistat devia escaure's cap a 1920 gràcies a Bofill i Ferro:

El meu pare parlava de 'Guerau de Liost' amb una devoció enyorívola. No sols el veia com un mestre en poesia, sinó com un model de polític pur, honest. [...] El meu pare sentia realment la fascinació per la figura de Jaume Bofill i Mates i per això va dedicar-li uns quants retrats al dietari, molt breus, com fets a la ploma, que ressegueixen algunes de la facetes del seu fer i de la seva *tenue* (A. MANENT 1995, p. 69).

Pel que hem pogut comprovar, l'epíleg conté, reprèn i desenvolupa com a mínim dues notes del dietari de la Guerra Civil (23-1-1937 i 14-2-1937) –contingudes en part a MZP i més extensament a EVM, talment com el pròleg d'EVM, que reprèn la nota de

26-4-1937 (VIVES 2017). Aquest text ja s'havia donat a conèixer deu anys abans a la *Revista de Catalunya* (MANENT 1938). Fou escrit, tal com reporta el dietari inèdit, el 8 d'octubre de 1938. Aquest text, doncs, té dos moments en la història del dietari, el 1938 i el 1948, i és represa i reescriptura del dietari amb una finalitat i uns recursos diferents. A més, té elements que permeten llegir-lo com una crítica a la poètica de Liost, però també a la pròpia, com un manifest de la dimensió geopoètica del dietari i com un retrat de Bofill i Mates i geolingüístic del Montseny. Més endavant apareixeria publicat sense canvis i per darrer cop en el volum crític de *Poesia, llenguatge i forma* (1973).

En l'obra de Manent hi ha diversos casos de represa d'entrades del dietari que acaben per convertir-se en poesies i textos crítics o autorials, i això és una operació important d'alguns dels seus textos més rellevants, la qual cosa fa pensar en el valor del dietari en el conjunt de l'obra. Aquesta represa d'entrades constitueix una escriptura nova, que genera un text amb objectius diferents. És a dir, a partir d'un material existent, que forma part del dietari íntim i té uns sentits dins el document privat, l'autor genera un text autònom i amb una direcció nova, més enllà dels fragments originals que l'hagin nodrit. Per això es pot dir que casos com el que analitzarem són el fruit de la meditació de Manent sobre el valor literari del dietari, de les possibilitats creatives que li oferia. Si els pròlegs de MZP i EVM, també casos de represa de notes, es poden llegir com una destil·lació del sentit i l'estructura literaris de cada antologia, l'epíleg de MZP va més enllà del dietari i esdevé una reflexió poètica. S'hi desenvolupa una autèntica poètica personal, refinada a través del comentari de la poesia de Guerau de Liost i de la geografia i la llengua del Montseny i emmarcada en la teoria literària que Manent havia assumit com a pròpia.

A més a més, l'ús d'aquestes notes n'assenyala el valor nuclear dins el conjunt de MZP i, com amb els pròlegs de les dues versions del dietari de la Guerra Civil, permet extreure'n claus de lectura. De fet, convertit en epíleg, aquell text de 1938 contribueix a entendre amb exactitud el sentit literari de MZP, que temàticament es cohesiona entorn del paisatge. Que Manent l'incorpori a MZP, i que hi inclogui les entrades d'on prové eliminant-ne els fragments que utilitza per a l'epíleg, indica una filiació conscient, que concep el text com un apèndix d'aquesta antologia del dietari.

El dietari, retrat d'un paisatge

Manent és un poeta paisatgístic. També el dietari, sobretot el de la Guerra Civil, es pot considerar una geografia literària del Montseny (vegeu VIVES, en premsa). La geopoètica s'ha definit com una teoria dels estudis literaris que comprèn l'espai físic com a significat i significat, i sobre el qual la memòria literària dels textos elabora un constructe prenyat de sentits. Els seus teòrics, entre els quals hi ha Kenneth White (vegeu WHITE

1994 pel concepte *geopoètica*) o bé Bertrand Westphal (vegeu WESTPHAL 2007 pel concepte de *geocrítica*), insisteixen que en el fet literari el pensament no se separa de l'experiència viscuda ni de l'espai de producció o de reflexió, és a dir, que tota elaboració artística arrela en el real immediat, i argumenten com la percepció geopoètica és latent en la mateixa escriptura de tot text literari, que demana, per tant, una lectura, més enllà de la seva dimensió històrica i estètica, que entri en el seu aspecte espacial. Això reuneix alhora diverses mirades –antropològica, social, política, històrica, etc.–, sobre els constructes literaris. Si volem llegir un text com el dietari de la Guerra Civil de Marià Manent, que es vertebrava entorn d'un espai concret, el Montseny, tant en la història de la seva escriptura com en el seu contingut temàtic, és imprescindible que compreguem aquest espai no només com un context de referència, sinó també com un ambient existencial de producció, i que indaguem en la mirada geopoètica que pugui contenir.

La fixació pel Montseny, que abraça el dietari complet de Manent, ha estat comparada amb la dels poetes japonesos pel mont Fuji (GALMÉS 2014, p. 110). Llegiu, a tall d'exemple, el dia 21-6-1924 d'*A flor d'oblit*. La prosa diarística fixa els matisos i les variacions del paisatge, estretament lligades a la consciència del pas del temps, i és que en els dietaris de Manent la correspondència entre indret i literatura no és contextual, sinó la medul·la del text i el seu punt de partida. Als dietaris i en una part important de l'obra poètica, Manent va traslladar al paisatge el protagonisme de la narració, a la vegada que difuminava el del narrador.

El paisatgisme al dietari de la Guerra Civil també reflecteix la dualitat a què fa referència l'expressió *vel de maia*, perquè la natura aparenta permanència en el decurs inalterable dels dies, però el narrador percep els indicis de la guerra, per exemple, en la dialèctica entre cel i terra, que alteren la pau i l'actitud observadora o contemplativa del narrador. Els núvols i la seva varietat cromàtica, un *topos* del dietari i, per extensió, el cel, són la pantalla compartida de la realitat. Tot és sota el cel, un joc de miralls que reflecteix alhora les escenes de la guerra («Contemplo, del llit estant, aquest cel dels últims dies de la guerra»), l'esquinçament del *vel de maia*; «la impertorbable dolçor barcelonina amb la dalla de la Mort dissimulada en la blavor del cel d'hivern» (MANENT 1975, p. 154).

El tractament del paisatge revela una atenció profunda a l'entorn, per això, en detriment de la sensació de temps i espai, en el dietari el pes del narrador, del *jo*, és poc. Pel que fa al tractament del paisatge, buit de símbols i de missatges, Manent va fer seves aquelles actituds estètiques i ètiques de la poesia oriental, especialment xinesa, que havia conegut intensament des dels anys vint, en una objectivitat que busca percebre l'essència d'allò apercebut, a través de l'observació de tots els seus moviments, no per una projecció personalista. Aquesta actitud fa poc visible el jo psicològic del narrador i dona protagonisme a l'objecte observat. Palau i Fabre va escriure que l'obra lírica de Manent és «tocada pel silenci», que obeeix la veu interior i emmudeix abans de traïr-se, que només diu allò significatiu i fa silenci de la resta:

La seva obra és molt més la d'un místic del que es pot pensar, és molt més la d'un místic que la d'un terrenal [...] sap tot el plaer de viure, coneix els fruits saborosos, però el seu esguard travessa el món de les aparences. Els seus poemes viuen entre el somni i la vetlla (PALAU I FABRE 1950, p. 19-20).

MZP constitueix, doncs, una geografia literària del Montseny, la construcció d'una identitat literària emmarcada en una geografia. Ho és per la poderosa presència de l'entorn natural, però sobretot per la voluntat de fer-ne literatura, i més encara per la connexió de la pròpia poètica amb la d'altres que han fet el mateix exercici, com Bofill i Mates. JoanTeixidor va definir *A flor d'oblit* com un producte molt complex, fruit de molts ferments culturals, i va destacar la importància del paisatge al dietari: «Mai no insistirem prou en el pes del paisatge sobre aquesta poesia tan ben dibuixada» (TEIXIDOR 1968, p. 15), i en la poesia de Manent, «que ha sentit com pocs la veu de la Natura compassant-se amb la del seu esperit» (1968, p. 6). A l'epíleg de MZP, Manent demostra haver meditat la mecànica literària del paisatge i s'anticipa al concepte de *lloc literari* dels nostres dies, aquest espai esdevingut dipositari de la identitat i els valors literaris que li confereix un text. Tot just iniciat, explica:

Com la casa de Goethe a Weimar, com la de Keats a Hampstead o la d'Andersen a Odense, és possible que un dia la masia pairal de Guerau de Liost, a l'ombra del Matagalls, esdevingut un indret de romiatge literari (MANENT 1948, p. 71-72).

Per a Manent sembla que en té tot el sentit, aquest «indret de romiatge literari» intueix el valor cultural que avui té el concepte d'espai geoliterari i de ruta, com mostren les nombroses anotacions del dietari complet que literaturitzen el paisatge natural i urbà, o quan afirma en una entrevista que:

No hay tan sólo una elaboración literaria, es simplemente lo que Maragall llamaba la «paraula viva», escrita espontáneamente en una pequeña libreta y con letra muy menuda.

Es un híbrido de dietario poético de un paisaje para mí muy querido como el del Montseny, que entonces aún tenía un carácter georgico con numerosos rebaños de vacas y ovejas, plácido, con el contraste de la guerra vivida en las calles de Barcelona a donde bajaba regularmente para atender mis ocupaciones habituales. Vivía el ambiente de la ciudad baqueteada, bombardeada, con problemas de subsistencia diaria. Incluso, además, conversaciones, lecturas, las impresiones que recogía en el tren, de milicianos y soldados vueltos del frente (GUILLAMET 1975).

La literaturització del paisatge va més enllà del camp català, per cert –vegeu les notes de la visita a la casa de Rilke a Muzot, que van generar notes de dietari de 1960 i el

poema «La tomba de Rilke». Els següents paràgrafs de l'epíleg transcriuen amb precisió l'aspecte físic de Can Rosquelles, i sobretot com hi batega l'ànima de Bofill i Mates. La descripció fa emergir un seguit d'elements que retraten l'espai físic, en un mecanisme metonímic de recuperació de la personalitat del poeta i la seva memòria literària:

Els mobles foscos, les parets grises de la gran sala, el menjador (que recorda una mica els interiors de la Selva Negra), l'alegre galeria on treballava el poeta, amb els llibres, les cortinetes de quadres blaus i, en un vas, com si fos una flor, una banderola catalana, tot reflecteix la poderosa personalitat de Guerau de Liost, aquella curiosa harmonia d'austeritat i refinament, de franciscanisme i sibaritisme.

En una visita recent, hem vist també la seva cambra sòbria, el vestit de vellut, esmolat pels brucs i les ginestes, la pallola que a l'estiu el protegia contra el sol fort de muntanya. Ens semblava veure'l encara, amb un brot de sàlvia a la boca, pels camins brodats d'aquells delicadíssims clavells de pastor que cantava en la seva «Nova lletania de les bones herbes»:

Per refrigeri de la pell,
clavell de pastor plau-me,
rosa de marge o bé un cistell
de pomes de Sant Jaume.

O el recordàvem passejant entre els freixes esvelts, els roures i els cedres que ell mateix havia plantat (MANENT 1948, p. 71-72).

És rellevant que l'epíleg reflecteixi una consciència del valor literari potencial del dietari com a gènere; aquest darrer fragment en manifesta els usos propis: reprèn el to, el temps específic, el narrador memorialista que es passeja i observa (plural indeterminat que despersonalitza com la veu crítica de l'epíleg, que en l'original és ell i la família). En aquest text, però, s'abandona el to íntim, i el narrador se situa en l'estatus de poeta i, partint del dietari, es dirigeix al públic per exercir de crític:

És ben lúcida la interpretació que ha vist en l'obra de Guerau de Liost la perfecta expressió literària de l'amor que sentí pel bell país tota l'ancestralitat del poeta, la cristallinització, en fórmules meravelloses, d'una inexpressada passió de llargues generacions, del fervor d'una gent que ha viscut compenetrada amb aquells camins i aquells boscos, amb els turons, els quintars i les herbes de les comarques nòrdiques del Montseny (MANENT 1948, p. 72).

És aquest fragment que inicia la lectura poètica de Guerau de Liost, i que el relaciona justament amb dos elements inextricables del Montseny, la geografia i la llengua, com succeeix en el dietari. El pròleg d'EVM, per bé que aquest llibre no incorpora l'epíleg, en reprèn de manera implícita el fons i fa evident la centralitat del paisatge en el dietari,

que és «una rapsòdia al Montseny», per tant, un elogi del paisatge i la seva gent, i justifica la seva mirada naturalista: «Aquestes notes són el dietari d'uns anys terribles, però també l'elogi d'un paisatge i d'una gent senzilla i serena: són –ardent, potser una mica monòtona– una petita rapsòdia al Montseny» (MANENT 1975, p. 9). Manent empenya així la seva obra dietarística i poètica en la de Bofill i Mates, un dels poetes noucentistes que havia prefigurat la modernització literària que la generació de Manent va engegar; aquest epíleg n'és tribut. Com el dietari de Manent, la poesia de Liost és l'expressió d'una geografia molt estimada, mostra la compenetració d'un esperit amb «les comarques nòrdiques del Montseny»:

Molts admiradors de la poesia de Guerau de Liost pensen, potser, que els noms, tan nobles i eufònics, que decoren certs versos d'ell, com *Arimells* o *Liost* mateix, són fruit del do verbal del poeta, creacions de fantasia lingüística, com certs noms misteriosos i arcaics amb què Paul Claudel designa de vegades els personatges dels seus drames. Però *Liost* i *Arimells* existeixen, masies mig amagades al cor dels fondals boscosos que hi ha entre el Matagalls i les Agudes, i aquests noms no són sinó els més triats i eufònics d'un país on la toponímia té una singular poesia: on hi ha un turó que es diu Rocaconsolva perquè els seus penyals són d'un color morat com les flors d'aquell nom; on la designació dels vells casals muntanyencs té ressonàncies nobles, que es conjuguen amb les nobles fagedes i els quintars i els prats de balada: Vilarmau, el Pujol de Muntanya, el Noguer, l'Aremany, Cortils... (MANENT 1948, p. 72).

Aquest rescat lingüístic, i etnogràfic, que permet la poesia, la restitució de la capacitat suggestiva i original del mot del desgast del temps i la lexicalització, té relació amb l'interès per la llengua popular, que de fet representa la primera literaturització del paisatge. Per a Manent, doncs, que reconeix que el do lingüístic per si, la denominació, posa en joc tota la virtut creativa i associativa del parlant, està definint el sentit i el valor que té la poesia, que és el de restituir els sentits:

Així com el poeta incorporava als seus versos els elements del paisatge: la ratlla de les carenes i el murmur de les fonts i el color dels marges i la finor dels camins i la dolçor de les herbes, també sabia incorporar-hi la flor de la toponímia i del lèxic general del Montseny. Ell, tan metòdic, consultava pagesos i pastors, enriquida amb la seva cal·ligrafia diminuta les llibretes que l'acompanyaven en excursions i caceres, feia llistes d'herbes poc conegudes, registrava dites i imatges populars, paraules saboroses i oloroses. Aquesta regió nòrdica del Montseny té encara un singular interès lingüístic. Hi hem observat una tendència metafòrica, aplicada sobretot a la meteorologia (MANENT 1948, p. 72-73).

La investigació de la geografia s'aparia amb la investigació del llenguatge, que en la seva forma més desenvolupada és la poesia. Per això, Bofill i Mates va incorporar la toponímia i el lèxic, les dites i les imatges del Montseny als seus versos. Es tracta de la mateixa indagació en la llengua i la geografia que va fer Manent. Una altra mostra de l'interès pel lèxic la trobem a l'entrada del 4-5-1937, que explica que la gent del Montseny de la calamarsa en diu «neu rodona». Així, l'epíleg ha esdevingut indirectament un text de teoria poètica, que reconeix l'interès literari del dietari, en el qual pot registrar l'observació d'«una tendència metafòrica, aplicada sobretot a la meteorologia». Seguint els passos de Liost, explica un grup d'usos de la llengua del Montseny que ell mateix ha registrat:

Els camperols de Viladrau no diuen mai que un cim o una fondalada són *coberts* o *tapats* de boira; diuen sempre *covats de boira*, i la imatge és ben suggestiva de l'essor com de plomatge immòbil que certs matins allarga la seva massa densa i lletosa seguint la ratlla del Ter, ençà de les muntanyes de Sau, impressionants com una vermella arquitectura babilònica, i damunt tota la Plana.

Aquest clima dur, de llargs mesos d'hivern, quan el glaç s'eternitza pels camins i suscita a les vores dels xaragalls un món fantàstic, on els joncs es tornen palmeres cristal·lines i les pedres semblen petites foques de llom gris i argentat, ha suggerit a la gent del Montseny una imatge tota amorosa per a designar el començament de la bonança. Així com per a referir-se a l'allunyament dels núvols i a la reparició del cel blau no diuen mai que el cel *s'asserena*, sinó que *s'estriulla*, amb un mot que té un dring alegre i clar, quan, després de llargs dies de neu, de gebre i vent glaçat, el bon temps s'insinua, i el ventet de la Segarra arriba per la banda de Sant Segimon i fon el vidre opac de les roderes i el glaç de les teulades que regalimen amb gotes de llum viva, els pagesos o llenyataires del Montseny no diuen pas que fa vent de ponent o vent de bonança, sinó que s'ha girat *un vent de dolçor* (MANENT 1948, p. 73).

Aquests dos fragments són els que procedeixen de notes de l'any 1937 (vegeu l'annex), el nucli a partir del qual es va desenvolupar l'epíleg. Més que el pròleg, en què la represa se circumscriu a la justificació literària del dietari, l'epíleg representa un cas totalment excepcional de represa creativa, de reflexió metaliterària a partir d'un document privat i un cas sorprenent que mostra el canvi de consciència de l'autor respecte el document original, que es dona en el mateix temps de l'escriptura, el 1938. I que ara esdevé un text de crítica literària. El cor de l'epíleg són els darrers dos paràgrafs, que concentren aquella consciència que reinventa el dietari privat:

Guerau de Liost representa la forma conscient i genial d'aquest esperit de compenetració entre un país i la gent que l'habita, era el creador típic de les tendres del

llenguatge popular que després es mecanitzen en l'expressió repetida, i semblen perdre llur tebior humana entre les boires del subconscient col·lectiu on primerament s'engendraren. El camperol o el pastor del Montseny que, un dia clar de febrer, us parlen del *vent de dolçor*, no s'adonen del gran fervor de tendresa i poesia amb què imaginà aquesta designació delicada algun Guerau de Liost que visqué fa qui sap quants segles, l'emoció amb què assaborí les tímides alenades de bonança al cor de l'hivern, la tebior de primavera precoç que faria sorgir dels marges, desfet el sudari fred, la resurrecció diminuta de les primeres violes (MANENT 1948, p. 73-74).

Manent parla de Liost, però indirectament ho fa del seu dietari i de la seva poesia, exercint de crític i teòric. Tal com hi ha definit el fet poètic, la metàfora i el correlat són essencials per percebre la interrelació de les coses, per immersir-se en el seu significat. Està expressant que la capacitat creativa del llenguatge, tant si l'exercita la llengua popular com el poeta que n'imita la mecànica subjacent, és una manera de coneixement. És a dir, la poesia, la literatura, és una sistema per conèixer. L'interès per la llengua popular té a veure amb allò que té d'essencial i depurat, de primigeni, el mot. Altres textos programàtics de Manent desenvolupen aquesta teoria del llenguatge, com la nota preliminar de *La ciutat del Temps*, on descriu l'origen de la poesia en la interrelació subjacent de les coses: «la poesia neix, essencialment, d'un impuls metafòric, de la complaença misteriosa del qui sent la relació profunda dels éssers i les coses més discordants» (MANENT 1961, p. 17). La «tendència metafòrica» de la llengua del Montseny és la mateixa que ha formulat en aquest fragment. Acaba:

Els misteris de poesia que arrecera el llenguatge popular provenen sens dubte d'aquesta curiosa intersecció entre les emocions del subconscient col·lectiu, incapaç d'expressar-se, i el feliç do verbal del poeta, la seva emoció conscientment assaborida i estilitzada. Guerau de Liost és un dels exemples més preclars d'aquest do en la poesia catalana. Pocs com ell han sabut situar talment les paraules en el vers, que ja no fos possible imaginar-ne un més alt rendiment emotiu, plàstic i musical, un assaboriment més complet de llurs virtuts espirituals i sensibles (MANENT 1948, p. 74).

Novament, la poesia promou el saber, perquè és a través de la paraula que podem establir vincles entre realitats inconegudes, més enllà del món físic. Per això es pot dir que la poètica de Manent no cerca l'originalitat com a finalitat, sinó la sinceritat creativa, cerca acostar-se a la realitat de les coses, apercebre-les. La investigació del llenguatge com una música, la seva eufonia, humanitat i engendrament, i la descripció de la imatge i la metàfora que fa connecten amb la poètica postsimbolista. Manent va desenvolupar una poesia que defugia el retoricisme i la grandiloqüència, apostava per la forma breu i precisa, intensa i significativa, un model de signe postsimbolista, també per la reflexió teòrica entorn de la condició i la gestació de la poesia.

De fet, Manent formà part del grup jove de poetes, amb Bofill i Ferro o Garcés, que a la segona dècada del segle XX havia iniciat un procés de sintonització de la poesia catalana en la dinàmica general europea, de modernització amb els estàndards de la poètica postsimbolista, un canvi en els plantejaments programàtics inicials del Noucentisme que ja havien prefigurats Carner, Llorens i López-Picó. Aquest grup jove, entorn de *La Revista* o de *Revista de Poesia*, va protagonitzar un eixamplament cultural per la influència de lectures europees i americanes i la incorporació de traduccions de clàssics i contemporanis d'altres cultures. Es reconeixien diferents de la generació anterior, i van sintetitzar a partir de 1915 un pensament teòric conscient lligat amb el postsimbolisme (BOU 1987, p. 4-5).

Les idees de lirisme, de sinceritat i de concentració en poesia que s'identifiquen en Manent tenen sentit en aquest model de poesia, que ell concebia com una activitat de coneixement adequada per a la indagació espiritual. La teorització entorn del llenguatge poètic de l'epíleg, l'interès per una llengua que objectivi la complexitat de l'emoció en una expressió lírica depurada, està en consonància amb l'atracció per la poesia popular, que per la seva sobrietat i musicalitat s'acosta al model postsimbolista. Manent ho expressa amb el concepte de *llengua viva maragalliana*, «los ritmos y el léxico de la lengua viva» (MANENT 1971, p. 28), és a dir, la selecció de mots *naturals* als quals restituir plenament el sentit.

L'epíleg de MZP té molts elements descriptius i valoratius que permeten considerar-lo també com un retrat literari. De fet, el dietari en conté molts d'altres. Aquest gènere de la biografia s'ha definit com la composició de la personalitat d'un personatge des d'una visió parcial, un instant puntual. En el cas del retrat de Llorens del postfaci, fet des del record i arran d'una visita a Can Rosquelles, la representació biogràfica té intenció literària i relació amb la geografia, de la qual també vol ser retrat. Per això la geografia literària es pot entendre com una forma d'escriptura del jo focalitzada en l'espai. La dimensió identitària de la geografia és un element més, pròpiament biogràfic pel seu aspecte temporal, en l'estudi de la construcció i la cohesió d'una obra literària com MZP o EVM.

Enric Balaguer ha descrit el retrat literari com una aproximació des de la materialitat, el coneixement racional i emotiu, que sintetitza una imatge instantània i parcial del retratat, i a través de la qual el retratista s'exterioritza (BALAGUER 2016, p. 189-202). És a dir, amb la personalitat retratada, l'interpret crea indirectament un correlat literari seu. Aquí, el retrat també interpreta una geografia vinculada amb l'obra de Llorens, que Manent assumia com a precedent, i articula la pròpia poètica relacionant espai i poesia, mentre reflexiona sobre un poeta del seu cànon immediat. Es tracta, en el fons, d'un nou mecanisme de justificació del dietari, que en ressalta el valor literari i és alhora un procediment per situar-lo com a part d'una tradició.

Conclusió

L'epíleg de MZP, pels seus aspectes genètics, té una naturalesa híbrida, entre dietari i retrat crític amb interessos teòrics, conté una (auto)representació en la qual Manent actua com a preceptor literari. Com en tot relat de tipus biogràfic, l'escriptor desenvolupa una postura autorial, actituds que constitueixen la seva imatge pública. És una justificació estètica de MZP, un producte sorgit del dietari i que en completa la publicació deixant-hi implícitament les marques narratives pròpies de la memorialística, i que a més vehicula sentits teoritzadors. Si l'any 1938 el dietari va servir per generar un text crític, no pròpiament memorialístic, el 1948 fa de postfàci i tanca la primera antologia del dietari. Allò que acompanya aquesta primera mostra pública del dietari és una reflexió poètica emparentada amb el postsimbolisme i lligada a un precedent poètic, Guerau de Liost.

Per tot això, es pot considerar una ficció autobiogràfica de legitimació literària del dietari, en què l'escriptor incorpora una postura autorial, les actituds públiques que donen continuïtat a la seva imatge i el repertori de ficcions biogràfiques que la legitimen i que conformen la figura d'autor.⁷ Si considerem que el gest inaugural de l'escriptura és la imitació dels antecessors i acceptem que l'autor no és anterior a l'obra, sinó un correlat i la seva clau hermenèutica, podem entendre la postura autorial de Manent en relació amb la construcció literària del dietari. Manent, amb aquest epíleg entre diversos textos més, va acompanyar la recepció crítica del seu dietari.

L'epíleg de MZP revela com Manent havia pressentit les possibilitats literàries del dietari, ja als anys quaranta. És un cas entre altres coneguts d'entrada del dietari que esdevé text de creació o de crítica; aquest, molt singular, perquè exhibeix els trets propis del gènere. Fixem-nos, per això, com l'epíleg revela una consciència de diarista molt diferent de la del mateix dietari. El narrador d'aquesta nota recreada ja n'ha assumit la faceta pública, l'ha convertit en obra literària i ja no concep aquest text com un document privat o íntim, sinó que hi exerceix el ple control de l'escriptor assumint les tècniques pròpies del gènere. Aquest epíleg, a diferència de la majoria del dietari publicat, es pot definir com a dietari també, però d'un tipus que manifesta expressament el pacte biogràfic entre autor i lector.

Es pot llegir, doncs, com una primera publicació del dietari ja l'any 1938, després d'haver reprès el dietari transcorreguts deu anys i en un moment que havia donat ja els principals fruits de la seva carrera com a poeta i traductor. Una primera versió pública que es convertirà, a més, en clau interpretativa de la primera antologia del dietari, com a postfàci, amb una petita poètica pròpia. És, en definitiva, una peça clau de la primera recepció i la història del dietari.

7. Aquest concepte s'ha definit com l'«escriptor imaginari», fruit d'un cicle d'ideació entre la crítica, l'autor-escriptor i el lector. V. M. CANTERO SÁNCHEZ 2016, p. 165-175, i A. PÉREZ FONTDEVILA 2016, p. 177-185.

Annex

L'epíleg de MZP incorpora parcialment dues notes del dietari (23-1-1937 i 14-2-1937), que apareixen completes per primer cop a EVM. La nota de 23-1-1937 apareix a MZP distribuïda entre l'entrada en el dietari i l'epíleg; la de 14-2-1937, només parcialment a l'epíleg. Les reproduïm diplomàticament segons MANENT (1975). Aquests fragments s'han de considerar versions diferents de l'epíleg, on els reescriu i amplia significativament: s'hi identifiquen clarament els mateixos elements reelaborats, però ben propers a les notes del dietari:

23 de gener de 1937 (MANENT 1975, p. 20)

23 gener. Som a ple hivern, però la llum ja té un bri d'alegria primaverenca. El sègol comença a verdejar. Si un mira de prop les branques nues dels castanyers, s'adona dels petits borrons rojos, on es comprimeix la vida nova. Ahir vaig veure els primers brots d'un roser silvestre. Però són lluny encara les flors que alegraran aquestes esquifides pomeres del quintà, de soques rovellades de liquen... Els galls canten llargament a migdia, en el sol tebi. Pels camps pasturen una cabra, un anyell solitari. Un ase es rebolca davant la caseta grisa. Una noieta amb vestit vermell baixa pel camí amb un feix de llenya. I, enllà, hi ha la gran fageda esquelètica, l'avetosa fosca i esparsa, les ditades de neu.

Hi ha mots deliciosos en el lèxic d'aquest país: *estritllar-se*, per exemple, en el sentit d'asserenar-se. «Semblava que faria mal temps, però el cel ja s'estritlla», em diu un pagès. I un altre dia, després d'un període de glaçades, el ponent més tebi desfeia la terra dura, aprimava el cristall opac dels camins. El mateix camperol em deia: «Avui fa *un vent de dolçor*». Quina expressió més bonica! I encara: «El temps s'ha *amoriscat* força».

MZP edita només el primer paràgraf, el segon es reescriu a l'epíleg (paràgraf 6). La nota apareix completa per primer cop a EVM. MZP té una vinyeta de Josep Narro (p. 16). Respecte de l'original no presenten variants significatives (només canvis de puntuació i usos ortotipogràfics, algun canvi de temps verbal o lèxic, com: esquifides] esmirriades); o de MZP, a més de les supressions, el canvi lèxic es comprimeix] s'estreny, sobretot.

14 de febrer de 1937 (MANENT 1975, p. 31)

14 febrer. Passem bona part del matí a Rosquelles, avui esdevinguda una casa històrica, un indret de pelegrinatge literari com les cases de Keats i Goethe. Arreu

hi ha l'empremta de la personalitat poderosa de Jaume Bofill i Mates: la decoració de la casa, els mobles, els petits detalls reflecteixen la curiosa mescla d'aquell noble esperit, fet alhora d'austeritat i refinament, de franciscanisme i sibaritisme. Hem vist la seva cambra, el vestit de pana, la pallola que tantes vegades havia dut pels camins montsenyencs. Hem vist l'alegre galeria on treballava, amb els llibres, les cortinetes de quadres blaus, la banderola catalana en un vas, un gravat del XVIII (*Costume espagnol*), un petit canó de bronze que es feia disparar amb pólvora autèntica.

Per la ràdio hem escoltat durant bella estona el míting d'avui, celebrat a la Plaça de Catalunya. Apellacions a la unitat, però crítica de les consignes d'altres partits (especialment del PSUC) amb els quals hom vol unir-se més efusivament. Els representants del front d'Aragó es queixaven que són sabotejats, que no tenen prou armes. Un de la Joventut Comunista Ibèrica deia que cal fer la guerra, però alhora intensificar la Revolució; que, després del triomf, els obrers espanyols aniran a alliberar el proletariat de França, d'Anglaterra... Molt pocs aplaudiments.

MZP no edita cap fragment d'aquesta anotació, però el primer es reescriu als dos primers paràgrafs de l'epíleg. La nota apareix parcialment per primer cop a EVM. En la nota esmenem la decoració] *le* decoració. Respecte de l'original, hi ha un fragment elidit (que expressem amb negreta):

14 febrer. Passem] 14 FEBRER * Més conversa amb el pintoresc i simpàtic senyor P. Està admirat de la llibertat amb què la gent parla en indrets públics. Diu que, fa cosa d'un mes, anant de Manresa a Vic en un auto de línia, va sentir un home, d'aspecte de pagès ric, que deia a un company de viatge (la frase, però, amanida amb paraules no reproduïbles): «Llamp! M'han robat moltes i moltes pessetes, però no els faran pas profit. Vindrà el feixisme i els esclafarà tots, els esclafarà fins les entranyes!» I un altre dia, en el tren, un altre home de camp es queixava a grans crits que li havien robat les vaques, «però –deia– els anirem a buscar casa per casa i amb una corda els arrossegarem pels carrers». També van sentir un que assegurava que, abans del 1940, aniríem a missa a les mateixes esglésies que avui són cremades. * Passem.

També es detecten canvis de temps verbals (deia] diu), un nom afegit (Jaume), i altres pocs aspectes de puntuació, ordre dels elements en la frase, ortotipografia o gramàtica.

Bibliografia

S. ABRAMS, 2000: «Introducció. El dietari de Marià Manent», dins M. MANENT, *Obres completes de Marià Manent. Volum primer. Dietaris*, Barcelona: Edicions 62 - Diputació de Barcelona, p. XVII-XXVIII.

M. AUGER, 2017: *Les journaux intimes et personnels au Québec. Poétique d'un genre littéraire incertain*, Montréal: Les Presses de l'Université de Montréal («Nouvelles Études Québécoises»).

E. BALAGUER, 2016: «El retrat, entre la pintura i la literatura. Apunts d'una dialèctica», dins J. ESPINÓS; A. MAESTRE; I. MARCILLAS (ed.), *La biografia a examen*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 189-202.

R. BARTHES, 1984: «Délibération», *Essais critiques IV: Le bruissement de la langue*, Paris: Seuil.

M. BLANCHOT, 1996: «El diario íntimo y el relato», *Revista de Occidente*, núm. 182-183, p. 47-54.

E. BOU, 1987: «“Entre l'alba i el vent”: Marià Manent en la poètica postsymbolista», *Els Marges*, núm. 36, p. 3-20.

E. BOU, 1993: *Papers privats. Assaig sobre les formes literàries autobiogràfiques*, Barcelona: Edicions 62.

M. CANTERO SÁNCHEZ, 2016: «Cómo la crítica hace biografía: el fantasma del escritor», dins J. ESPINÓS; A. MAESTRE; I. MARCILLAS (ed.), *La biografia a examen*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 165-175.

B. DIDIER, 1976: *Le journal intime*, Paris: Presses Universitaires de France («Littératures Modernes»).

J. GALMÉS, 2014: «Vigència de Marià Manent», *Reduccions*, núm. 104, p. 105-133.

J. GUILLAMET, 1975: «Marià Manent y su guerra entre Viladrau y Barcelona. Entrevista con el Premio Josep Pla 1975», *Tele/eXprés* (8-01-1975).

P. LEJEUNE, 1994: *El pacto autobiográfico y otros estudios*, Madrid: Megazul, Endimión.

A. MANENT, 1995: *Marià Manent. Biografia íntima i literària*, Barcelona: Planeta.

M. MANENT, 1938: «Guerau de Liost i el lèxic del Montseny», *Revista de Catalunya*, núm. 92, p. 425-428.

M. MANENT, 1948: *Montseny (Zodiàc d'un paisatge)*, Barcelona: Atenes A. G.

M. MANENT, 1961: *La ciutat del Temps*, Barcelona: J. Pedreira («Les Quatre Estacions»).

M. MANENT, 1968: *A flor d'oblit*, Barcelona: Edicions 62 («Antologia Catalana» 42).

M. MANENT, 1971: *Palabra y poesía y otras notas críticas*, Madrid: Seminarios y Ediciones («Hora H» 16).

M. MANENT, 1973: *Poesia, llenguatge, forma. Dotze poetes catalans i altres notes crítiques*, Barcelona: Edicions 62 («Llibres a l'Abast» 111).

M. MANENT, 1975: *El vel de Maia. Dietari de la guerra civil (1936-1939)*, Barcelona: Edicions Destino.

M. MANENT, 2000: *Obres completes de Marià Manent. Volum primer. Dietaris*, Barcelona: Edicions 62 - Diputació de Barcelona.

J. MUÑOZ MILLANES, 1988: «Marià Manent i l'escriptura dels dietaris», *Reduccions*, núm. 37, p. 27-37.

J. MUÑOZ MILLANES, 1996: «Los placeres de los diarios: el caso de Marià Manent», *Revista de Occidente*, núm. 182-183, p. 136-147.

P. PACHET (2015 [1990]): *Les baromètres de l'âme : naissance du journal intime*, Gouville-sur-Mer: Bruit du Temps.

J. PALAU I FABRE, 1950: «L'obra de Marià Manent, tocada pel silenci», *Ariel*, núm. 20, p. 19-20.

A. PÉREZ FONTDEVILA, 2016: «El/la escritor/a imaginario/a», dins J. ESPINÓS; A. MAESTRE; I. MARCILLAS (ed.), *La biografía a examen*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 177-185.

H. R. PICARD, 1981: «El diario como género entre lo íntimo y lo público», *1616. Anuario de la Sociedad Española de Literatura General y Comparada*, IV, p. 115-122.

J. TEIXIDOR, 1968: «Pròleg», dins M. MANENT, *A flor d'oblit*, Barcelona: Edicions 62 («Antologia Catalana»), p. 5-13.

A. VIVES, 2017: «El *vel de Maia* de Marià Manent. Sentit i referents orientalistes del dietari de la guerra civil», *Els Marges*, núm. 112, p. 27-52.

A. VIVES, en premsa: «Paisatge i llum en el dietari de la guerra civil de Marià Manent», III Congrés Internacional Geografies Literàries, Vic, 8 i 9 d'octubre de 2020.

B. WESTPHAL (2007): *La Géocritique: réel, fiction, espace*, París: Éditions de Minuit.

K. WHITE (1994): *Le Plateau de l'Albatros. Introduction à la géopoétique*, París: Grasset.